Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Dvärgag i Skåne

Mikael Wigforss

Figur 1. Dvärgag *Cyperus fuscus* på Sövdesjöns östsida, augusti 2021. Foto: Mikael Wigforss.

Eftersom jag flitigt rapporterat dvärgagen på Arportalen under senare år, har jag blivit anmodad att skriva om växten här i Botaniska Notiser. Jag har emellertid inte gjort några systematiska räkningar, utan mest velat se om arten finns kvar. År 2025, det år då jag anmodades skriva artikeln, gjorde jag dock en något noggrannare räkning, samt noterade följearterna.

Den sällsynta dvärgagen *Cyperus fuscus*, som tidigare ansågs vara utdöd i Sverige, hade ett oväntat massuppträdande i Vombsjön 2013 (Wittzell 2014). Arten finns fortfarande kvar i Vombsjön och även på två andra lokaler i Skåne. Nedan ges först en kort presentation av dvärgagen och dess historia i Sverige, därefter presenteras dess aktuella förekomster mer ingående.

Kort beskrivning av dvärgagen

Dvärgagen är den enda spontant förekommande representanten i Sverige av släktet *Cyperus*. Detta halvgrässläkte innehåller ca 700 arter, bl.a. den berömda, storvuxna papyrusen *Cyperus papyrus*. Dvärgag är däremot en mycket oansenlig 2–15 cm hög växt. Lättast känner man igen den på de mångblommiga, plattade axen, som sitter i oskaftade, täta axsamlingar i toppen av strået, se figur 1. Arten blommar sent, hos oss vanligen i juli–september. Dvärgag har ett stort utbredningsområde omfattande större delen av Europa, Nordafrika och Asien, och är införd i Nordamerika (Plants of the World Online. 2025). Arten är ettårig och extremt konkur-

renssvag, men grobara frön kan ligga mycket länge i marken (Olsson 1994, Wiinstedt 1943). Därför förekommer den sporadiskt. I Sverige, nära dess nordgräns, är uppträdandet närmast att betrakta som meteoriskt.

Historik

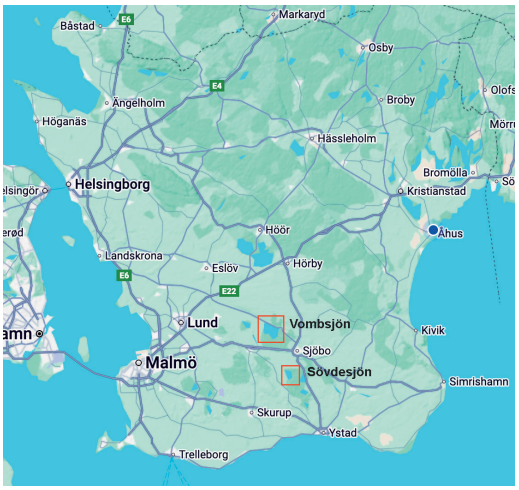
Första fyndet av dvärgag i Sverige gjordes vid Roslätt i Skåne av Carl Adolph Agardh under tidigt 1800-tal (Retzius 1809). Sedan dess har arten noterats ett 20-tal gånger från främst Skåne och Gotland, men även från Ringarum i Östergötland och i Göteborg. En presentation av de äldre lokalerna finns i Lindberg (1977). Den sista spontana förekomsten innan massuppträdandet i Vombsjön var just Vombsjön (senast sedd 1950) samt vid Tingstäde på Gotland (senast noterad 1947), se Lindberg (1977). Mellan 1950 och 2013 saknas helt fynduppgifter, med undantag av en förekomst i en handelsträdgård i Göteborgstrakten 2001–2006 (Axelsson 2003, Artportalen). Här var den sannolikt inkommen med ungerskt plantmaterial (Axelsson 2003). År 2013 upptäckte Håkan Wittzell den extremt stora förekomsten i Vombsjöns sydvästra och västra delar. Här räknade han och några medhjälpare till totalt 2 770 exemplar (Wittzell 2014)! Denna rika förekomst sammanföll med ett extremt lågt vattenstånd i den reglerade Vombsjön, se närmare Wittzell (2014, 2022).

Figur 2. Växtplatsen för dvärgag *Cyperus fuscus* vid Vombsjön 2025 (vid utloppet, p. A på karta 2). Foto: Mikael Wigforss.

Tabell 1. Antal exemplar dvärgag *Cyperus fuscus* vid Vombsjön och Sövdesjön 2014–2025.

År	Vombsjön	Sövdesjön Ö	Sövdesjön V
2014	608		
2015	32		
2016	189		
2017	5		
2018	715		
2019	700	31	33
2020	1155	36	45
2021	166	123	122
2022	17	22+	8
2023	4	25	ingen uppgift
2024	4	förgäves efersökt	ingen uppgift
2025	57	20+	5

Karta 1. Vombsjön och Sövdesjön är två sydskånska sjöar.

Karta 2. Vombsjön, ● = förekomster för dvärgag 2025. Stränder genomsökta 2025 är markerade med violett.

Karta 3. Sövdesjön, lokalerna för dvärgag är markerade med rött.

Aktuella lokaler

Idag är dvärgag i Sverige endast känd från tre skånska lokaler, nämligen i och vid Vombsjön, Sövdesjöns östsida, samt Sövdesjöns västsida. Se figur 2 och 3. Antalet exemplar på de olika lokalerna framgår ur tabell 1. Antalet mellan 2014 och 2021 följer Wittzell (2022) och för de återstående åren har uppgifter från Artportalen sammanställts. Som redan nämnts i inledningen är dessa senare siffror mindre noggranna.

Vombsjön

Vombsjön är reglerad sedan 1943 och den nuvarande vattendomen från 1969 är utformad så att sjön har ett högt vattenstånd under vintern och våren medan nivån är låg, ibland mycket låg, under sensommaren-hösten (se t.ex. Alström m.fl. 2017). Dvärgagen förekommer i sjöns sydvästra och västra delar (karta 2) med ett högst varierat antal från ett fåtal till flera hundra exemplar. År 2020 sågs mer än 1 000 plantor. Värt att notera är att arten har setts alla år sedan massuppträdandet 2013. Detta stöder Wittzells (2014) antagande att växten åtminstone tillfälligt förekommit vid Vombsjön mellan 1950 och 2013, trots att uppgifter saknas.

Under september 2025 besökte jag nästan alla platser där dvärgag sågs 2013, samt stora områden längs sjöns nordsida och även några platser vid östsidan, se karta 2. Arten noterades endast på fyra dellokaler, av vilka förekomsten vid utloppets sydsida (dellokal A, figur 2) var rikast med 47 exemplar. Flertalet av dessa exemplar var emellertid extremt små (ibland mindre än 1,5 cm) och det är tveksamt om alla kunnat producera grobara frön. Dvärgagen växte här i den lerblandade sanden en bra bit från åfåran och verkade ha grott när vattenståndet tidigare under året var högre. Bland följearterna märktes bl.a. strandpilört

Figur 3. På Sövdesjöns östra sidan växer dvärgag *Cyperus fuscus* på en kraftigt kreaturstrampad strand. Foto: Mikael Wigforss.

Persicaria lapathifolium ssp. *lapathifolium*, kantdunört *Epilobium tetragonum*, strandklo *Lycopus europaeus* och knölsyska *Stachys palustris*, samt mera sparsamt åkergroblad *Plantago major* ssp. *intermedia* och korsört *Senecio vulgaris*. Alldeles i närheten växte ett bestånd av förkrympt, mindre än en meter hög korgvide *Salix viminalis*.

Dellokal B och C utgjordes av naken sand en bit från sjön och hyste endast ett exemplar vardera och dellokal C ligger ute på sjöbottnen och här växte åtta ex. Den mest framträdande följearten på sjöbottnen var nålsäv *Eleocharis acicularis* och mera sparsamt förekom vägtåg *Juncus bufonis*.

Sövdesjöns östsida

Denna lokal sträcker sig längs den flacka sandiga sjöstranden av den oreglerade sjön, närmare bestämt från badplatsen fram till strax söder om inflödet från Sövdeborgssjön (figur 3). Lokalen upptäcktes 2019 av Joa Niskakari från Malmö (Artportalen). Här växer dvärgagen i den av betande nötboskap upptrampade och bitvis vegetationfria strandkanten. Antalet exemplar varierar mellan drygt 20 och 123. År 2024 söktes den dock förgäves. Bland följearterna märks rödmålla *Oxybasis rubra*, strandpilört *Persicaria lapathifolium* ssp. *lapathifolium*, vägtåg *Juncus bufonis*, tiggarranunkel *Ranunculus sceleratus*, vattenmynta *Mentha aquatica*, strandklo *Lycopus europaeus*, vanlig sumpförgätmigej *Myosotis laxa* ssp. *caespitosa* och nickskära *Bidens cernua* samt mera sparsamt pysslingtåg *Juncus minutulus*, nålsäv Eleocharis acicularis, vitgröe *Poa annua* och bäckmärke *Berula erecta*. Vassar saknas helt.

Sövdesjöns västsida

Lokalen framgår ur karta 3 och upptäcktes av Håkan Wittzell 2019. Denna lokal uppvisar mycket stora likheter med östsidan. Även här bidrar nötbete till en upptrampad, bitvis vegetationsfri strandkant, där dvärgagen förekom med ungefär samma antal som på östsidan. En viss minskning verkar dock ha skett, men en noggrannare räkning krävs för att fastställa

detta. Tyvärr saknas uppgifter från 2023 och 2024. Följearterna är ungefär desamma som vid östsidan och även här saknas vassar.

Framtiden

Trots sina tre lokaler måste dvärgag tveklöst betraktas som en akut hotad (CR) art. Men om de nuvarande förhållandena på lokalerna inte ändras, har den troligen ganska stora chanser att fortleva i vårt land. När det gäller Vombsjön är det viktigt att nuvarande vattenregim bibehålles. Förekomsten av torrlagda bottenområden under sensommaren-hösten är här en förutsättning för artens överlevnad.

Sövdesjön är oreglerad. Här bidrar istället betande boskap till trampskador, så att den konkurrenssvaga arten kan existera. Det är av yttersta vikt att betet får fortgå och att djuren även framgent har fritt tillträde till strandkanten och ut i vattnet.

På relativt kort tid har två helt nya lokaler för dvärgag upptäckts. Det kan därför inte uteslutas att den finns på fler ställen. Många försök att återfinna den på gamla lokaler har gjorts förgäves. Förutom att leta på gamla lokaler kan det nog löna sig att söka dvärgag på närbelägna ställen, där de ekologiska förhållandena verkar passa arten. Reglerade sjöar med en vattenregim liknande Vombsjöns finns på fler ställen i södra Sverige och betade strandängar förekommer vid åtskilliga sjöar och vattendrag.

Dvärgag *Cyperus fuscus* ur Smith J.E. 1870, *English botany, or coloured figures of British plants, ed.3*, vol. 10, t.157.

Citerad litteratur

Alström, T., Holmström, K., Holmström, C., Davidsson, T. & Björklund, H. 2017: *Vombsjön – Faktasammanställning 2017*. Ekologruppen i Landskrona AB.

Artportalen. ArtDatabanken SLU, Uppsala 2025.

Axelsson, U. 2003: Dvärgag funnen vid Göteborg. *Svensk Bot. Tidskr. 97,* sid.104.

Lindberg, P. 1977: Dvärgagen (Cyperus fuscus) i Sverige. *Svensk Bot. Tidskr. 71,* sid. 69–77.

Olsson, K.-A. 1994: Faktablad Cyperus fuscus – dvärgag. I Aronsson (red.) 1999: *Rödlistade kärlväxter i Sverige – Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Plants of the World Online. Kew Science. 2025.

Retzius, A. J. 1809: *Dissertatio sistens supplementum secundum et emendationes in editionem secundam Prodromi florae scandinaviae.* (respondent. G. Sandmark). Lund.

Wiinstedt, K. 1947: Cyperaceernes udbredelse i Danmark. Scirpoideae. *Bot. Tidsskr. 47,* sid. 3–64.

Wittzell, H. 2014: Dvärgagen återupptäckt i Sverige efter 63 år som utgången. *Svensk Bot. Tidskr. 108,* sid. 68–76.

Wittzell, H. 2022: Dvärgagen vid Vomsjön 2013–2021, samt ett nyfynd vid Sövdesjön. *Bot. Notiser 155:4,* sid 1–8.